

Blümlová, Dagmar

Anglistova lekce slavistiky jako inspirace a možnost perspektivy : (Aloys Skoumal a slovanské překlady Joyceova Odyssea)

In: *Česká a slovenská slavistika na počátku 21. století : (stav - metodologie - mezinárodní souvislosti)*. Pospíšil, Ivo (editor); Zelenka, Miloš (editor); Zelenková, Anna (editor). 1. vyd. Brno: Ústav slavistiky Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, 2005, pp. 29-38

ISBN 80-210-3898-5

Stable URL (handle):

<https://hdl.handle.net/11222.digilib/133387>

Access Date: 21. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Anglistova lekce slavistiky jako inspirace a možnost perspektivy

(Aloys Skoumal a slovanské překlady Joyceova *Odyssey*)

DAGMAR BLÜMLOVÁ (ČESKÉ BUDĚJOVICE)

Mezi roky 1973 a 1976 napsal Aloys Skoumal (1904-1988) studii *Four Slavonic Translations of Joyce's Ulysses Compared*.¹ Bylo to v době, kdy dokončil vlastní český překlad tohoto románu a očekával jeho zdržované vydání v nakladatelství Odeon.² Na počátku zamyšlení, které si zde dovoluji předložit, stály dvě otázky: proč Skoumala zaujal právě soubor slovanských překladů a jak k nim jako anglista přistupoval? Najít odpověď na první otázku nebylo složité. Skoumal se osobností Jamese Joyce a studiem jeho díla, nejenom románu *Ulysses*,³ zabýval od roku 1926, kdy jako dvaadvacetiletý posluchač pražské filozofické fakulty poprvé navštívil Anglii a zejména Irsko,⁴ až do své smrti v roce 1988. Nestudoval pouze text, ale v co nejširším a nejúplnějším záběru také jeho kulturněhistorický kontext. Několikrát důkladně prochodil Dublin po stopách Leopolda Blooma i jeho tvůrce, hovořil s Joyceovými spolužáky, dokonce objevil joyceovskou vazbu k Čechám,⁵ byl členem společnosti The International As-

¹ Rok 1973 je nejvyšší vročení v použitých citacích, rok 1976 je rokem vydání vlastního Skoumalova překladu, v době psaní studie ještě nevydaného. Text byl buď určen některému z joyceovských periodik (kupř. James Joyce Quarterly), nebo byl příspěvkem na některou z joyceovských konferencí. V literární pozůstalosti Aloyse Skoumala uložené v Literárním archivu Památníku národního písemnictví v Praze, odloučené pracoviště Staré Hrady (dále jen LA PNP), je uložena kopie sedmnáctistránkového strojopisu textu.

² Překlad vyšel až v roce 1976, zaštitěn promyšlenou, v mezích možností nadšenou, zároveň však ideologicky konformní předmluvou Miroslava Jindry. Náklad 7 000 výtisků, distribuovaných trapně neprůhledným způsobem, rozhodně nemohl nasycit poptávku, která v čtenářské veřejnosti roky zrála.

³ Skoumal rovněž přeložil *Portrét umělce v jinošských letech* (Praha 1983) a *Dubliňany* (Praha 1988).

⁴ K tomu Dagmar BLÜMLOVÁ, „*Tolik záští a tak málo prostoru!*“ *Irsko anglisty Aloyse Skoumala*. V prosinci 2005 odevzdáno redakci Dějin a současnosti.

⁵ „*Pro nás má James Joyce také životopisnou zajímavost. Za pobytu v Terstu po-*

sociation for the Study of Anglo-Irish Literature, uznávaným aktivním účastníkem pravidelných joyceovských symposií a důvěrným znalcem úctyhodné řady joyceovské literatury.⁶ Jak hluboko do tématu pronikal, dokládá bohatá rukopisná excerpce a vlastní poznámky k cizím studiím⁷ či překladům⁸. Zvláštní pozornost obrácená právě k překladům slovanským pramenila samozřejmě z jazykové příbuznosti a z překladatelovy ctižádosti vyniknout právě v tomto souboru. Přímou inspiraci k zformulování výsledků srovnání Skoumalovi nabídla studie Fritze Senna *Seven against Ulysses*⁹, která „důmyslně“¹⁰ zkoumá překlady: německý, francouzský, italský, dánský, španělský, švédský a chorvatský. Nedostatečnost záběru posledně jmenovaného dala Skoumalovi poslední záminku ke komparaci ryze slovanské.

Prvním ze slovanské čtveřice byl český překlad z roku 1930. Objevil se sice již jako třetí v celkovém pořadí všech překladů, po německé verzi z roku 1927 a francouzské z roku 1929, ale přední pozice rozhodně neznamenal obdivuhodný výsledek. Naopak. Zatímco vznik německého a francouzského překladu korigoval sám Joyce, dvojice českých překladatelů – Ladislav Vymětal a Jarmila Fastrová – neměla k ruce ani poradce ani

zval k sobě bratra Stanislava a sestru Eileen. Ta si pak vzala terstského prokuristu Živnobanky, Františka Schaurka. Po evakuaci Terstu za první války měl Joyce možnost odejít se Schaurkovými do Prahy. Do říše lákavých spekulací patří představa, že kdyby se byl místo Curychu rozhodl pro Prahu, třeba by se u nás sešel s Franzem Kafkou. A ještě jedna krajanská zmínka [Skoumal pocházel z Pačlavic u Kroměříže a v Kroměříži studoval – D. B.]: k Joyceovým žákům v Curychu patřili kroměřížští Brauchbarové z Vodní ulice. Za druhé války pak pomohli svému na smrt nemocnému učiteli vyváznout z obsazené Francie tím, že za něho u přísných švýcarských úřadů složili vysokou kauci.“ LA PNP Staré Hrady, fond A. Skoumal, strojopis článku Sto let od narození slavného irského autora [1982].

⁶ Stačí nahlédnout do *Překladatelova doslovu* a jeho *Vysvětlivek* k prvnímu odeonskému vydání českého *Odyssea*, kde ve výběru předkládá na dvě desítky titulů. (zejména na straně 642).

⁷ Čerpal nejenom z knihoven v Londýně a Dublinu, ale také v Paříži, Curychu a Terstu.

⁸ Marie BEDNAR [Bednářová] v stati *'Ulysses' in Czech*, *Irish Slavonic Studies* 9, 1988, s. 111-121, uvádí, že Skoumal pro srovnání studoval dvanáct překladů Joyceova *Ulyssa*.

⁹ Otištěná v *James Joyce Quarterly* 4, č. 3, 1967.

¹⁰ Srov. „[...] z hojných porůznu otištěných statí exegetických i textologických zejména důmyslné příspěvky z pera Fritze Senna.“ A. S., *Vysvětlivky*, in: *J. Joyce, Odysseus*, Praha 1976, s. 642.

jakýkoliv kritický či výkladový komentář, které v této době ještě neexistovaly. Neštěstím také byla „dělba práce“ – Vymětal první a třetí část, Fastrová prostřední – , která v četných opakováních a tematických či jazykových návratech kvůli různosti překladatelských přístupů nedokázala uchovat vnitřní souvislosti komplikované kompozice díla.¹¹ Překlad, jehož hlavní motivací byl zřejmě časový limit, sice rozrušil českou intelektuální, ale více než zážitkem rostoucím z „vidění“ a „slyšení“ textu¹² to v lepším případě bylo ohromení nevidanou organizací románové matérie¹³, v případě horším skandalistní přichuť, přesněji očekávání „háklivé sprostáčkiny“.¹⁴

Není bez zajímavosti zamyslet se nad smyslem spěchu prvního překladu. Pomineme-li nakladatelskou politiku a z ní vyplývající jistý finanční efekt (prvním vydavatelem byl Václav Petr), hrála jistě úlohu celková československá naladěnost k včleňování se do evropských a světových kulturních souvislostí. Připomeňme v této souvislosti, že i první český pře-

¹¹ K tomu zejména René WELLEK, *Český překlad Joyceova Odyssea*, Dnešek 1, 1930-1931, s. 323-333.

¹² Na to, že Ulysses se nesmí „pouze číst“ upozorňoval již Joyceův přítel, rádce a propagátor jeho díla Samuel Beckett.

¹³ Srov. známou formulaci F. X. ŠALDY o „Leviathanovi“, o tom „obrovském velrybovi“, o té „obludné nestvůře“, která se chystá Čechy „zavalit.“ Šaldův Zápisek, prosinec 1929.

¹⁴ To je formulace Bedřicha Fučíka v souvislosti s nakladatelskými obstrukcemi činěnými Skoumalovu překladu Odyssea v sedmdesátých letech (paradoxně je „spolučinil“ i Fučíkův zeť Josef Čermák): „Ale hlavně jsem zdržel tento dopis pro toho Odyssea. Sám víte, jaká protiprodejní opatření se dělala, aby tu háklivou sprostáčku mohli číst Funkcionáři. Bůh s nimi! Měly se tisknout 3 000 – tisklo se 7 000, objednávek je ke 100 000. Zeť Čermák má obstarat pro známé 100 ex. Není to možné, ovšem, když on sám, zástupce šéfredaktora, dostane úředně jeden „exemplář“, jiní redaktoři nic.“ Jiří HRABAL (ed.), *Listovní příležitosti. Dopisy Bedřicha Fučíka Mojmiru Trávnickovi*, příloha Aluze. Revue pro literaturu, filozofii a jiné, č. 5, Olomouc 2003. Dychtivost po senzaci předcházela samozřejmě rovněž vydání prvního překladu. V *Pozvání k subskripci* byly „návnady“ typu: „subskripce mohou se účastniti osoby starší 25 let“, nebo že dílo bylo v Anglii konfiskováno, v Americe spáleno, německy vyšlo ve Švýcarsku jako soukromý tisk a ve Francii pouze pro subskribenty, tudíž „všechna vydání se stala sběratelskou raritou.“ Adekvátní očekávání poučené veřejnosti charakterizuje kupř. zájem profesora Václava Tilleho, romanisty, který v roce 1925 z New Yorku pověřuje svého žáka Josefa Ježka, aby pro něho francouzský překlad románu určitě obstaral, neboť „se [...] v Americe nesmí prodávat.“ LA PNP Praha, fond V. Tille, Korespondence odeslaná, dopis V. Tilleho J. Ježkovi z roku 1925.

klad Rabelaisova románu *Gargantua a Pantagruel* vychází v roce 1931 (teprve!)¹⁵ a že stejného původu je i snaha o získání Nobelovy ceny za literaturu; první ze série návrhů kandidáta Karla Čapka byl připravován již koncem roku 1931.¹⁶

Analogické projevy nejen překladatelské, ale i národní ctižádosti bychom jistě našli rovněž u dalších, Skoumalem sledovaných slovanských, tentokrát již poválečných, překladů Joyceova *Ulyssa*: chorvatském od Zlatka Gorjana z roku 1957, slovinském od Janeze Gradišnika z roku 1967 a polském od Macieje Słomczyńskiego z roku 1969. Není bez zajímavosti, že v roce 1974 v Maďarsku vyšel již druhý poválečný překlad románu¹⁷ a o dva roky později Skoumalův, druhý český. Jak narůstala joyceovská literatura a nové výklady, komentáře a vysvětlivky napomáhaly k plnějším pochopení díla, stávalo se zřejmějším, že nemít ve své národní literatuře onu šaldovskou „obludnou nestvůru“ je svého druhu pohanou. Šťastnějším východiskem k překladu však bylo přesvědčené vědomí, že Joyceův *Ulyses* je svého druhu suma; slovem fixovaný obraz kulturní úrovně národa v určitém historickém okamžiku, k němuž od samého počátku směřoval myšlenkou, jazykem a intuicí, tradicí, vírou i uměním. V *Ulyssovi* vůbec není žádoucí zvládnout překladatelsky veškerý text. Zárukou mistrovského výsledku je hluboká vzdělanost, která – kromě samozřejmé znalosti přítomných reálií – bezpečně rozezná citáty a narážky z textů, jež v každém kulturním národě mají svou kanonizovanou podobu, ať je to *Bible*, Shakespeare, Blake, Coleridge či jiní, a právě té je třeba využít, aby z přejatého textu probleskoval známý hlas, přivlastňující román novému kulturněhistorickému kontextu. Teprve za této podmínky nebude nová jazyková modifikace pouhým vyrovnáním určitého deficitu, ale dramatickým tvůrčím zápasem o nový tvar téhož z jiných, to jest domácích skladebných prvků, soubojem dvou duchovních i materiálních světů. Přijme-li historickou a společenskou úlohu Joyceova románu, je jasné, že i jeho překlad by měl být sumou kulturní úrovně země, do níž originál přichází; proto není pouze translato-logickou nebo pouze lingvistickou záležitostí, nýbrž východiskem k všestranné výpovědi zásadního charakteru. Konfron-

¹⁵ K tomu D. BLŮMLOVÁ, *Ze zákulisí překladu Rabelaisova románu Gargantua a Pantagruel, aneb Kterak Rabelais branou thelémskou do jižních Čech vlezl*, Jihočeský sborník historický 62, 1993, s.177-183.

¹⁶ Srovnej D. BLŮMLOVÁ – Josef BLŮML, „Krestnyj put“ čechov za Nobelevskoj premijej po literature, Slavjanovedenje 35, 1999, č. 3, s. 112-119.

¹⁷ Jeho autorem byl Miklós Szentkúty.

tace slovanských překladů by proto mohla být inspirací pro započaté stolecí „nové Evropy“ a pro slavistiku naplněním „možností, které čekají“.¹⁸

Aloys Skoumal se ve své srovnávací studii zamýšlí nad výsledky prvních čtyř slovanských „soubojů“ s anglickým originálem. Vychází z překladů samých,¹⁹ přihlíží ovšem i k jejich dobovým hodnocením.²⁰ Ve své podrobné analýze se inspiruje Sennovým souborem problémových míst překladu,²¹ „mluvícími jmény“ počínaje a zvukomalbou konče, vnáší však inspirace ryze slovanské; všem slovanským překladům kupř. vytýká podcenění možností deminutiva, které je pro jeho vlastní překlad příznačné (za všechny nejznámější „*miloučký špinavoučký Dublin*“ dokonale nahrazující původní aliteraci „*Dear dirty Dublin*“). Skoumal rovněž tvrdí, že obecným znakem slovanských překladů (nejenom *Ulyssa*) je „*chudé použití nevyčerpateľných možností slovesného vidu a participiálních tvarů*“.²² Studii uzavírá náznak pořadí úspěšnosti překladů; kritikami byl nejvýše hodnocen polský překlad, nicméně Skoumal se domnívá, respektive tvrdí, že z uměleckého i lingvistického hlediska jsou na stejně vysoké úrovni překlady polský a slovinský.²³ Chorvatský je podle něho sice osobitý,

¹⁸ *Možnosti, které čekají* s podtitulem *Epištoly o tvořivém životě* (Praha 1945) je název souboru úvah Viléma MATHESIA, Skoumalova univerzitního učitele.

¹⁹ Ve Skoumalově literární pozůstalosti (LA PNP Staré Hrady) se nacházejí Gorjanův chorvatský Uliks, Gradišnikův slovinský Ulikses a Słowczyńskiho polský Ulisses. Na všech třech exemplářích je patrné, jak důkladně s nimi Skoumal pracoval; vpisky, poznámky, návrhy vlastních řešení, ale i korekturní znaky dokládají, že jejich jazyky velmi dobře ovládal.

²⁰ Z analytických studií slovanské provenience vázaných k Joyceovu Ulyssovi Skoumal respektuje zejména tyto: Ivo HERGEŠIĆ, *James Joyce i njegov Uliks*, Rijeka 1957; Janez GRADIŠNIK, *Pisatel in njegovo delo. Komentar k romanu Ulikses*, in: J. Joyce, Ulikses, Ljubljana 1967; dále kritické příspěvky Ivo VIDANA, Svetozara KOLJEVIĆE, Zbigniewa LEWICKÉHO, Grzegorza SINKO, Anny TATARKIEWICZ, Jerzyho PASZEKA, Elżbiety MUSKAT-TABAKOWSKÉ a samozřejmě R. WELLKA s výše citovanou statí Český překlad.

²¹ Fritz SENN, *Seven against Ulysses*.

²² „[...]the inexhaustible potentialities of aspect as well as of participial forms, particularly in association with paronomasias, are utilized in but a meagre way.“ LA PNP Staré Hrady, fond A. Skoumal, strojopis studie *Four Slavonic Translations of Joyce's Ulysses Compared*, s. 10.

²³ Skoumal upozorňuje rovněž na skutečnost, že polský překlad byl překladatelem „pozoruhodně“ zdramatizován a inscenován na polských scénách i na festivalu v Benátkách. Slovinský překladatel zase své dílo upravil také pro školní vydání. připomeňme v této souvislosti, že Skoumal jako překladatel Gulliverových cest J. Swifta upravil text rovněž pro dětské čtenáře a právě z této úpravy se stala

avšak stopy spěchu jsou nepřehlédnutelné; konečně český překlad se s originálem míjí téměř ve všech srovnávaných románových situacích. Nedostatky chorvatského překladu jsou podle Skoumala přímým důsledkem neuvěřitelně krátké doby osmi měsíců nepřetržité horečné práce. Gorjanův *Uliks* obsahuje nejvíce vynechávek, často jsou to celé věty, mnohé obrazy se k originálu vztahují jen velmi volně, až svévolně. Sám Gorjan přiznal, že „*I was often forced to concentrate primarily on the spirit of the work as a whole, pushing the precise meaning of a specified passage into second place [...]*“,²⁴ což bylo logickým výsledkem jeho vztahu k procesu překládání, který pro něj znamenal snění, prožívání a žití prostřednictvím Joyceových obrazů.²⁵ Skoumalův pohled je kritický i k Vidanově hodnocení chorvatského překladu, v němž jsou podle něho přeceněny obtíže při překládání některých prvků specifických pro „neokeľtského hnutí“: „*As though there were no striking analogies ready to hand in the national movements of the Slavs.*“²⁶ Skeptická stanoviska vůči možnosti překladu některých pasáží románu, vyslovená dokonce i přísnějšimi z kritiků slovan-ských překladů, Skoumala evidentně popuzovala, zejména Vidanův argument o neexistenci náležitě rozvinuté domácí literární tradice.²⁷ Proč usilovat o překlad staroanglického textu²⁸ a nepohrát si s nápodobou srovnatelných domácích textů ve staroslověnštině, staré polštině atp., ptá se Skoumal. On sám této možnosti s úspěchem využil, proto ho zejména v jinak výborném polském překladu tolik zlobilo překladatelovo úsilí vyvolat dojem „*nieisprecyzowanej archaiczności*“²⁹

jedna ze stálíc klasického dědictví světové literatury u nás.

²⁴ LA PNP Staré Hrady, fond A. Skoumal, strojopis studie *Four Slavonic Translations*, s. 12. Překlad: „*Často jsem byl nucen soustředit se primárně na ducha díla jako celku a odsunout přesný význam určité pasáže na druhé místo.*“

²⁵ Tamtéž.

²⁶ Tamtéž, s. 13. Překlad: „*Jako kdyby nebyly k dispozici žádné nápadné analogie v národních hnutích Slovanů.*“

²⁷ Tamtéž.

²⁸ Jde zejména o čtrnáctou epizodu románu nazvanou *Oxen of the Sun* (Héliův skot), „*spíše pastišovou než parodistickou*“, v níž je vývoj embrya „*zhruba znázorněn historickým pořadím prozaických textů anglické slovesnosti, a to ve vybraných ukázkách od nejstarší doby přes výrazné literární epochy až po novější pokleslý, familiérní i vulgární jazykový projev, prostoupený nářečními i obhroubými prvky a jinými odchylkami od spisovné normy.*“ A. SKOUMAL, *Vysvětlivky*, in: J. Joyce, *Odysseus*, Praha 1976, s. 661.

²⁹ LA PNP Staré Hrady, fond A. Skoumal, strojopis studie *Four Slavonic Translations*, s. 14.

Výsledek českých překladatelů Fastrové a Vymětala, tak postižený spěchem, který nepřipustil ani důkladnou revizi a opravu chyb, a teprve v druhé řadě dobovou absencí pomocné literatury, zůstává ve Skoumalově srovnání jakoby v pozadí. Jednak se právem ocitl na posledním místě,³⁰ jednak Skoumal evidentně nechce jeho slabosti okázale využít ve prospěch překladu vlastního. Často se proto uchyluje ke kritickým postřehům Wellkovým. Neopomene však poznamenat, že slovanští překladatelé ani jejich kritici svá díla vzájemně neznali, z čehož vyplývá, že on je prvním, kdo toto slovanské srovnání provedl. (V této souvislosti není bez zajímavosti připomenout, že v souborné práci *Kapitoly z dějin českého překladu* z roku 2002 překlady ze slovanských jazyků zastupuje pouze překlad z ruštiny.³¹) Přitom právě slovanské prostředí, respektive jím poznamenaná atmosféra rakousko-uherské říše, má s klimatem Joyceova veledíla některé rysy společné.³²

Jakými cestami se anglista Aloys Skoumal dobral k takové znalosti slovanských jazyků, aby jimi mohl poměřovat jazykovou i myšlenkovou transpozici náročného Joyceova románu? Hlavním předpokladem byl jistě jeho výjimečný jazykový talent související s jeho hudebností. Obojí významně rozvinuli kroměřížští piaristé, na jejichž ústavu absolvoval gymnaziální studia. Ve stejné době, tj. v letech 1915-1923 se běžně setkával s polštinou, protože „bylo tam hojně Slezanů už od dob vlasteneckého hlucháckého exulanta pátera Tomáše Kamrádka.“³³ Ruština se objevila v jediném školním roce v nabídce nepovinných předmětů a Skoumal, jeden ze tří žáků ve své třídě, se na ni přihlásil a s výborným hodnocením ji

³⁰ Nepřipravenost českých překladatelů, zejména v případě Fastrové, charakterizuje nejen neznalost reálií románu, ale nezávisle na něm neznalost odborných termínů kupř. v medicíně. To, že si překladatelka (absolventka Minervy a inženýrka chemie nar. 1899) plete menopauzu s menstruací a substantivu penis přisuzuje ženský rod, nemusí být otázkou překladu, ale úrovně osvěty v této oblasti v Čechách přelomu dvacátých a třicátých let minulého století.

³¹ Milan HRALA a kol., *Kapitoly z dějin českého překladu*, Praha 2002.

³² Míni se zde zejména Skoumalem připomenutá Sinkova myšlenka o společných irsko-rakousko-uherských rysech (kupř. intelektuální diskuse dublinských knihoven srovnatelné s blazeovanou atmosférou Krakova na počátku minulého století) nebo Vidanův postřeh, že Kiermanův hostinec v epizodě o Kyklopech připomíná „nekonečné švejkovské tlachání v podobných pivnicích střední Evropy za doby Habsburků/ the reader of that interminable Schweyk-like palaver in similar beer joint of Central Europe under the Habsburks. „ LA PNP Staré Hradý, fond A. Skoumal, strojopis studie Four Slavonic Translations, s. 15.

³³ LA PNP Staré Hradý, fond A. Skoumal, rukopis vzpomínkové přednášky b. d.

absolvoval.³⁴ Ještě na konci padesátých let se ve své překladatelské konfesi vyznává, že v gymnaziálních letech četl „*dost pilně polsky i rusky*“ a že „*nejsilnější dojmy z gymnasijsní četby, dojmy, které ani po tolika letech nevybledly, byly básně Slowackého Otec morem zachvácených v El-Ariši a Hymnus při západu slunce na moři a potom Lermontovova poema Mcyri.*“³⁵ Na Filozofické fakultě Karlovy univerzity se nevěnoval pouze anglistice, ale zapisoval si i filologické disciplíny patřící ke studiu bohemistiky. Jako knihovník a posléze nakladatelský redaktor přicházel do styku se slovanskými literaturami a při psaní posudků na jejich překlady bylo pro něho vždy samozřejmostí znát originální znění textu. Stejně tak později na mnohých mezinárodních konferencích bylo pro něho věcí cti zúčastněným jazykům, včetně slovanských, rozumět a umět jich aktivně užít. V Příloze ke členské přihlášce do Svazu československých spisovatelů (byl přijat za člena 4. 3. 1949) v rubrice znalost jazyků skromně uvádí: „*dobře angličtinu, němčinu, španělštinu, pasivně francouzštinu, ruštinu, polštinu, italštinu.*“³⁶

Skoumalova všestranná erudice, na jejíž hloubku i šíři jsme se pokusili upozornit, měla svůj zdroj i svůj cíl. Prvním byla přirozená dychtivost po nekončícím poznání, druhým touha po jedinečném tvůrčím činu. Nad tím, aby nezůstalo pouze u snu, přísně bděla racionálně stanovená strategie naplňovaná houževnatou prací.³⁷ Proto, domníváme se, může inspirovat i sféru, která nebyla jeho hlavním oborem. Vrátime-li se k myšlence, že Joyceův *Ulysses* obsahuje schopnost reflektovat výši kultury a vzdělanosti určitého národa, v zrcadle Skoumalova překladu je česká úroveň nemalá. V zájmu spravedlnosti budiž řečeno, že obsahuje jistý podíl Skoumalovy rodné Moravy. Ne vědec, ne kritik, ale básník to vycítil velmi přesně: „*A Vy jste Joyce zezřetelnil, vynořil se mi z mlh. Některým pasážím jsem porozuměl teprve díky Vám. A bylo mi milé, že jazyk nezapírá Váš morav-*

³⁴ Bylo to ve školním roce 1920-21, ruštině vyučoval prof. Dr. František Vlach. Moravský zemský archiv – Státní okresní archiv Kroměříž, fond B-e-192, inv. č.66, Hlavní katalog 1920-21.

³⁵ A. SKOUMAL, *Má překladatelská konfese*, Dialog 1959, s. 112. Pokud jde o slovenštinu, tu pochytil již jako dítě za pobytu v Rozvadově u Trenčína, kde krátce působil jeho otec, správce majetku rodu Seilernů.

³⁶ LA PNP Staré Hradky, fond Svaz Čs. spisovatelů, překladatelská sekce, personálie.

³⁷ Potvrzením toho je především Skoumalova celoživotní překladatelská triáda Swift – Sterne – Joyce, tvořená nejen překlady děl, ale rovněž literárně historickou i literárněvědnou prezentací vztahu autor-dílo ve vývoji kulturněhistorického kontextu.

ský původ, *Vaše dětství na Moravě*.“³⁸ Adekvátní oficiální hodnocení se při značně neobjevilo v domácím tisku. Teprve v roce 1988 Marie Bednářová v dublinských Irish Slavonic Studies shrnula přednosti Skoumalova překladu, jeho „*the linguistic fireworks*“ a „*stylistic glitter*“.³⁹ Připomněla rovněž, jak vysoká ocenění Skoumalově překladu dali polský a ruský překladatel *Ulyssa*.

Zmínkou o ruském překladateli se dostáváme k jakémusi slovanskému postskriptu, které je z úcty k odkazu Aloyse Skoumala nutno doslovit. Po jeho smrti vyšly ještě dva slovanské překlady; v roce 1989 v časopiseckém vydání první ruský *Uliss*,⁴⁰ a v roce 1993 slovenský *Ulyses*. Slovenským překladatelem byl Jozef Kot (narozen 1936), Skoumalův mladší kolega, s nímž stáli u zrodu překladatelského bulletinu *Dialog*⁴¹, spolupracovali v překladatelské sekci Svazu československých spisovatelů, zúčastnili se joyceovských konferencí a jim příbuzných aktivit. Je rovněž známým překladatelem Shakespeara.

Ruští překladatelé *Ulyssa* byli dva. Nejprve Viktor Aleksandrovič Chinkis (1930 Oděsa – 1981 Moskva). Z jeho rozhovoru s Emily Tall, americkou znalkyní Joyceova díla, vyplývá, že v roce 1980 již jeho ruský překlad existoval a že Chinkis znal překlad Skoumalův.⁴² Po Chinkisově předčasném úmrtí, na jeho výslovné přání,⁴³ s překladem dále pracoval Sergej Sergejevič Choružij (nar. roku 1941 v Rjazaňské oblasti⁴⁴), filozof a matematik, pro něhož je překlad i vlastní tvorba zálibou, vášní, cestou k harmonizování života.⁴⁵ U všech dosavadních vydání ruského *Ulissa* se důsledně uvádějí jména obou překladatelů, byť Choružij přímo říká, že po Chinkisově smrti byl nucen „*začít a udělat celý překlad znovu*“.⁴⁶

³⁸ LA PNP Staré Hradky, fond A. Skoumal, dopis J. Skácela A. Skoumalovi b. d.

³⁹ Marie BEDNAR, „*Ulysses*“ in *Czech*, Irish Slavonic Studies 9, 1988, s. 120.

⁴⁰ Následovalo dalších šest knižních vydání v letech 1993, 1994, 1997, 2000, 2001 a 2004. Srov. Sergej CHORUŽIJ, *Kommentarij*, in: Dž. Džojš, *Uliss*, S. Peterburg 2000, s. 685 a www.ozon.ru/context/book_detail/id/

⁴¹ Vycházel v letech 1957-1969 a je neocenitelným zdrojem informací, bohužel vzhledem k charakteru interního tisku je dnes téměř nedostupný.

⁴² Ten mu koncem sedmdesátých let v Moskvě osobně předala Skoumalova snacha Zdena Skoumalová.; v té době již byl vážně nemocen. Archiv autorky, záznamy rozhovorů s členy rodiny A. Skoumala. Chinkisova výpověď in: E. TALL, „*Interview with Victor Khinkis, Russian Translator of Ulysses*“, James Joyce Quarterly 17, 1980.

⁴³ Srov. S. CHORUŽIJ, *Kommentarij*, s. 685.

⁴⁴ www.ozon.ru/context/detail/id/253278/

⁴⁵ Srov. zejména S. CHORUŽIJ, *Uliss v ruskom zerkale*, Moskva 1994.

⁴⁶ Z technických důvodů (azbuka) uvádíme pouze překlad originálního textu.

Skoumal se v roce 1972 zabýval čtyřmi existujícími slovanskými překlady Joyceova *Ulyssa*; o třiatřicet let později, v roce 2005, jich už máme k dispozici sedm. A spolu s nimi máme i členitý prostor pro dnes tolik potřebnou komparaci svobodně přesahující hranice vědních disciplín jako výzvu. Pro začátek by určitě stačilo, aby v českých vědeckých knihovnách byly všechny slovanské překlady pouze fyzicky přítomny a nebylo nutno slovenského *Ulyssa* objednávat z Bratislavy, ruského *Ulissa* z Bambergu a *Ulissa v ruskom zerkale* z Mnichova, jak se přihodilo autorce této stati.

Tento příspěvek vznikl s podporou grantu GAČR 405/04/0660.

S. CHORUŽIJ, Kommentarij,

s. 685. Z Choruziho textu je zřejmé, že podíl zásluh obou překladatelů v Rusku není vnímán jednotně. Je nanejvýš pravděpodobné, že *Uliss v ruskom zerkale* vznikl jako originální autorova obhajoba.